

УДК 338.439.02:330.567

Б.Й. ПАСХАВЕР, доктор економічних наук, професор,
академік НААН, головний науковий співробітник
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Сучасний стан продовольчої безпеки

Постановка проблеми. Забезпечення продовольчої безпеки країни передбачає успішне вирішення трьох головних завдань:

національні показники обсягів і структури продовольчого споживання повинні відповідати медичним нормам здорового харчування;

коливання цих показників за соціальними групами населення має бути малим, а кореляція з доходами громадян – слабкою, що означає усунення продовольчої бідності;

імпорт продовольства не обмежується, але потреба в ньому мінімізується високим рівнем розвитку вітчизняного агропродовольчого виробництва.

Ступінь вирішення цих завдань в Україні – зміст дослідження, що пропонується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед робіт українських авторів, які опікувалися багатоаспектною проблематикою продовольчої безпеки, можна назвати капітальну працю В.І. Власова «Глобальна

продовольча проблема» [1], яка містить широку інформацію, що уможливує узагальнити закономірності розвитку продовольчого виробництва в умовах глобалізації проблем голоду та бідності. Монографія О.І. Гойчук «Продовольча безпека» [2] присвячена питанням удосконалення системи продовольчої безпеки на основі ефективної роботи національного агропродовольчого комплексу. Важливим є нормативний документ «Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки» [3].

Стратегічне значення мають статті П.Т. Саблука й ін. «Національна доктрина продовольчої безпеки» [4] та І.Г. Ушачова «Обеспечение продовольственной безопасности в контексте глобального партнерства» [5].

Мета статті – виклад методичних рекомендацій щодо оцінки рівня продовольчої безпеки й можливостей його підвищення.

Виклад основних результатів дослідження. Прагнення досягти високого рівня продовольчої безпеки – один із основних пріоритетів державної економічної та соціальної політики будь-якої країни. Мета і мрія такої політики – доступність здорового харчування для всіх членів суспільства. Чим вищі доходи населення, чим менша частка цих доходів витрачається на продовольчі потреби, тим більша частина населення не знає проблем із достатністю та доступністю продовольчого споживання. Але забезпечити суцільне благополуччя в цьому питанні не здатні навіть найбагатші країни.

Переконливий приклад – США, країни, де середньодушовий річний ВВП сягає 50 тис. дол. (у 13 разів більше за офіційним валютним курсом, ніж в Україні), де багато

© Б.Й. Пасхавер, 2014

років діє комплекс потужних бюджетних програм продовольчої допомоги, що охоплюють понад 90 млн осіб. Тим не менше проблема усунення продовольчої бідності у цій країні не втрачає своєї гостроти. Відповідна статистика наведена в таблиці 1.

1. Рівні продовольчої безпеки в США, % до загальної чисельності населення

Населення	2000 р.	2005 р.	2011 р.	2011 р. до 2000 р., %
У стані продовольчої безпеки	87,9	87,9	83,6	95,1
У стані продовольчої небезпеки	12,1	12,1	16,4	133,5
У тому числі:				
з низьким рівнем продовольчої безпеки	9,9	9,3	12,2	123,2
з дуже низьким рівнем продовольчої безпеки	2,2	2,8	4,2	190,9

Джерело: Statistical Abstract of the United States: 2007. – P. 132; Statistical Abstract of the United States: 2014. – P. 147.

Україна за показниками душевого ВВП майже 7-разово (за паритетом купівельної спроможності) поступається США і зрозуміло, що в нашій країні гарантування всім прошаркам населення повноцінного харчування – проблема болісна через свою значну нерозв’язаність. Її злободенність посилюють історичні спогади. Наразі в країні налічується близько 1200 осіб віком понад 100 років, які можуть бути живими свідками масової загибелі людей від голоду. За даними авторів навчального посібника «Аграрна історія України», голод 1921-1923 років в країні забрав 5 млн людських життів; загальні людські втрати, включаючи катастрофічне зниження народжуваності внаслідок голоду, досягли у 1932-1934 роках 8 млн жертв; більше 1,2 млн смертей – наслідок голоду 1946-1947 років [6, с. 189, 234, 366].

У медичній статистиці причин смертності й нині присутня позиція «Голод (виснаження)», яка з 2005 року одержала формулювання «недостатність харчування». У 2000 році за цією позицією зареєстровано 23 смертельні випадки, у 2012-му – 30¹. Величина незначна, але тривожна через відсутність позитивної динаміки. Голод нашій країні не загрожує, але рівнем продовольчого споживання ми значно поступаємося розвинутих країнам і навіть показникам 1990 року.

Поширеним методом визначення рівня продовольчої безпеки є наведена вище американська статистика, яка побудована на вибіркових опитуваннях. Мета таких статистичних спостережень – виявлення так званої

Дані таблиці – результат опитування, тобто самооцінка продовольчої ситуації, яка показує, що понад 50 млн американських громадян відчувають обмеження своїх продовольчих потреб, а близько 13 млн осіб заявили, що вони іноді стикаються із проблемою голоду.

«консенсусної позбавленості», тобто самооцінка населенням рівня обмеженості споживчих можливостей через нестачу коштів.

В Україні одноразове вибіркове обстеження консенсусної продовольчої позбавленості було проведено державною статистичною службою ще у 1990 році [7, с. 106]. Тоді рівень споживання продуктів харчування був визначений недостатнім таким відсотком респондентів: хліб – 2,2; картопля – 21,3; хлібопродукти та крупи – 22,2; молоко і молокопродукти – 47,4; цукор – 50,0; кондитерські вироби – 61,5; овочі та фрукти – 62,9; риба і рибопродукти – 82,0; м’ясо і м’ясопродукти – 85,4.

Характерно, що найбільше незадоволення недостатністю споживання було висловлено щодо м’ясних і рибних продуктів, хоча у 1990 році воно було в душевому обчисленні на чверть більше, ніж на нинішній час.

Із 2004 року органи державної статистики поновили вибіркові обстеження консенсусної позбавленості домогосподарств, що дає змогу відстежувати тенденції продовольчого забезпечення методами самовизначення (табл. 2). Інформація, яку містить таблиця, доводить про майже подвійне зростання доходів населення за восьмирічний період, що поліпшило масове самовідчуття, але все ж таки більше двох третин населення вважає бідність своєю долею, і тільки кожна десята людина сподівається на поліпшення матеріального стану у найближчому майбутньому. Така суспільна самосвідомість суперечить офіційному визначенню бідності, яке вважає бідними тих, чий дохід нижче 75% від медіанної позначки. У 2012 році в Україні за цим пороговим кри-

¹ Статистична форма № С-8 «Розподіл померлих за статтю, віковими групами і причинами смерті», рядок 120.

терієм бідними були 20% домогосподарств, у тому числі в міських поселеннях – 21,5, у сільській місцевості – 16,6%.

Із зростанням доходів зменшується частка продовольчих витрат у сімейних бюджетах, а тому самовідчуття продовольчої бідності зникає швидше, ніж самовідчуття за-

гального рівня бідності, що підтверджують дані тієї ж таблиці. За аналізований період самооцінки рівня загальної бідності зменшилися на 15%, а продовольчої бідності – більше ніж удвічі. Але реальна картина поліпшення рівня продовольчого споживання була менш оптимістична, ніж її самооцінки.

2. Рівень доходів і консенсусної позбавленості домогосподарств України

Показник	Усі домогосподарства		У тому числі			
			міські поселення		сільська місцевість	
	2004 р.	2012 р.	2004 р.	2012 р.	2004 р.	2012 р.
Кількість домогосподарств, тис.	17634	16984	12074	11768	5560	5216
Середній розмір домогосподарства, осіб	2,62	2,58	2,55	2,53	2,77	2,70
Місячний загальний дохід на 1 домогосподарство, грн (у зівставних цінах 2004 р.)*	876	1674	895	1732	836	1544
Розподіл домогосподарств за самооцінкою, %:						
відносять себе до бідних	79,6	68,0	79,9	66,3	79,0	71,9
не вдалося забезпечити навіть достатнього харчування	5,0	2,9	4,7	2,7	5,6	3,2
при збільшенні доходів спрямували б додаткові кошти на їжу	42,9	20,7	39,6	18,1	50,1	26,7

Джерело: Статистичні збірники «Витрати і ресурси домогосподарств України» та «Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів».

* Враховано зростання споживчих цін, індекс якого між 2004 р. і 2012 р. дорівнював 2,41.

Світова статистична практика пропонує два порогові критерії мінімального рівня продовольчої безпеки в середньому по країні. *Достатність* харчування визначається його енергетичною цінністю, яка не повинна бути меншою 2,5 тис. ккал добового раціону на душу населення¹. В Україні цей показник – яскрава ілюстрація кризового циклу: у 1990 році – 3597 ккал, 2000 – 2661, 2012-му – 2960 ккал, тобто «дно» рецесії вже позаду, але докризовий рівень ще попереду [8, с. 418].

Доступність харчування вимірюється витратами на продовольчі потреби. Бідною вважається країна, в якій на продовольство витрачається більше 60% середнього бюджету домогосподарств. Динаміка цього показника в Україні збігається з історичною тенденцією критерія достатності харчування. У 1990 році середня сім'я витратила на харчування 31% свого доходу, у 2000 – 83, у 2012-му – 46%, тобто кризове погіршення значною мірою компенсували, проте радянського рівня поки не досягли [8, с. 81-82; 9, с. 136, 195].

Аналітичний інструмент, який широко використовується для оцінки стану продовольчої безпеки, – порівняння фактичного рівня продовольчого споживання з його нормативними показниками, що затверджені

законодавчими документами. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України (від 14.04.2000 р.) у розвиток законодавства про прожитковий мінімум були затверджені *мінімальні* норми продовольчого споживання. На період 2005-2015 років МОЗ України рекомендувало *раціональні* норми здорового харчування, які «Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року» (постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р.) передбачалося втілити в життя. Уявлення про хід виконання цих програмних документів дає інформація таблиці 3.

Поки що середнім показникам продовольчого споживання в країні вдалося подолати бар'єр мінімальних норм, перевершивши їх за калорійністю на 9% і за вартістю на 1%. Одночасно середній фактичний рівень харчування майже на чверть менше раціональної норми. Це означає, що більшість населення країни знаходиться у стані продовольчої небезпеки, яка особливо відчутна при аналізі споживання окремих продуктів харчування.

¹ За даними ФАО, добове споживання менше 1520 ккал загрожує голодною смертю.

3. Нормативне і фактичне продовольче споживання в Україні, на одну особу за добу

Продукти	Калорійність 1 кг, ккал*	Споживча ціна 1 кг у 2012 р., грн**	Споживча ціна 1 тис. ккал	Мінімальні норми			Раціональні норми			Споживання у 2012 р.		
				вага, г	кало- рій- ність, ккал	вар- тість, грн	вага, г	кало- рій- ність, ккал	вар- тість, грн	вага, г***	кало- рій- ність, ккал	вартість, грн
1	2	3	4=3:2	5	6=5x2	7=5x3	8	9=8x2	10=8x3	11	12=11x2	13=11x3
Хлібопродукти	3138	10,43	3,32	258	810	2,69	274	860	2,86	299	938	3,12
Картопля	590	1,69	2,86	263	155	0,45	340	201	0,58	383	226	0,65
Цукор, конд. вироби	4033	16,69	4,14	88	355	1,47	104	419	1,74	103	414	1,72
Олія	9009	23,33	2,59	22	198	0,51	36	324	0,84	36	320	0,84
Яйця, шт.	134	0,69	5,16	0,63	84	0,43	0,79	106	0,55	0,84	112	0,58
Разом по набору	1602	5,55	...	1910	6,57	...	2010	6,01
М'ясопродукти	2491	39,67	15,93	142	354	5,64	219	546	8,69	149	370	5,91
Молокопродукти	570	5,57	9,77	934	532	5,20	1041	593	5,80	587	335	3,27
Рибопродукти	714	38,38	53,75	33	24	1,27	55	39	2,11	37	26	1,42
Овочі, баштанні	276	4,77	17,27	288	79	1,37	441	122	2,10	446	123	2,13
Плоди, ягоди	637	10,00	15,70	186	118	1,86	247	157	2,47	146	93	1,46
Разом по набору	1107	15,34	...	1457	21,17	...	947	14,19
Усього	2709	20,89	...	3367	27,74	...	2957	21,10

* Калорійність за оцінками, що застосовуються у розрахунках Держслужби статистики України.

** Витрати та ресурси домогосподарств України у 2012 році. – Стат. зб. – К., 2013. – С. 197.

*** Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. – Стат. зб. – К., 2013. – С. 9.

Дані таблиці 3 уможливають виділити два набори продовольчих енергоносіїв: дешевий і дорогий. У першому одиниця енергетичної цінності коштує споживачеві майже в 4,5 раза менше, ніж у другому. Через низьку купівельну спроможність середнього споживача він віддає перевагу дешевим енергоносіям, по яких фактичне споживання досягає або навіть перевищує норми раціонального харчування. Навпаки, по набору дорогих енергоносіїв фактичне продовольче споживання на третину менше раціональних норм. Все це підтверджує про поки що незадовільний стан продовольчої безпеки в Україні, оскільки середні показники продовольчого споживання не відповідають нормам здорового харчування ані за обсягом, ані структурно.

Проблему загострює значна соціальна стратифікація груп населення, яка викликає відчутну диференціацію продовольчого споживання. Згідно з офіційною статисти-

кою, у поточному столітті в Україні діє тенденція до поступового зменшення соціального розшарування верств населення за рівнями доходів і споживання. Між 2000 та 2012 роками за показником доходів індекс Джині зменшився з 0,29 до 0,25, а децильний коефіцієнт фондів – із 6,4 до 5,1. Таку закономірність підтверджують і дані про диференціацію продовольчого споживання. Інформацію про динаміку й сучасний стан соціальної диференціації продовольчого споживання містить таблиця 4.

За роки післякризового відновлення продовольча бідність суттєво знизилася, але контрастність розшарування у продовольчому споживанні соціальних груп із різним рівнем доходів залишається ще дуже значною в наборі дорогих продовольчих енергоносіїв, що погіршує стан продовольчої безпеки за показниками структурної неповноцінності масового харчування.

4. Диференціація продовольчого споживання домогосподарств в Україні залежно від розміру середньодушових доходів

Продукти	Децильний коефіцієнт фондів, %	
	2000 р.	2012 р.
Хліб і хлібопродукти	115,3	115,1
Картопля	110,1	82,9
Цукор, конд. вироби	301,3	162,4
Олія	169,7	94,5
Яйця	239,8	104,5
Разом по набору	157,0	117,8

М'ясо і м'ясопродукти	433,9	211,7
Молоко та молокопродукти	240,2	159,9
Риба і рибопродукти	441,6	193,5
Овочі й баштанні	205,4	144,4
Плоди, ягоди, виноград	460,0	245,3
Разом по набору	314,6	177,4
Харчування поза домом	1977,3	703,8

Джерело: Витрати і доходи домогосподарств України у 2000 р. – Стат. зб. – К., 2001. – С. 174; Витрати і доходи домогосподарств України у 2012 р. – Стат. зб. – К., 2013. – С. 189.

У показниках таблиці 4 привертає увагу дуже значна соціальна диференціація за позицією харчування поза домом, тобто користування послугами підприємств громадського харчування (ресторанного господарства) поки що доступно лише найбільш забезпеченим верствам населення, що показує про ймовірну його перспективність і спонукає до детального аналізу.

Відомо, що багатство суспільства визначається не робочим, а вільним часом. Значну частину свого вільного часу домогосподарства вимушені затрачати на приготування їжі. В пострадянський період обстеження бюджету часу населення в Україні не проводилися, але в даному випадку можна скористатися інформацією російської державної статистики, яка у 2010 році провела вибіркоче обстеження використання (бюджету) часу населення. Результати цієї статистичної вибірки такі: доросла жінка в середньому затрачає на приготування їжі 66 хв. на день, чоловік – 14 хв. Якщо ці цифри поширити на доросле населення України, то одержимо, що приготуванням їжі вдома в нашій країні займається близько 5 млн умовних працівників у річному еквіваленті повної зайнятості.

Згідно з методологією Системи національних рахунків, хатня робота не створює

вартості та доданої вартості, тобто не множить багатства суспільства. Натомість, ресторанне господарство – потужна галузь сфери послуг. У США 41% витрат населення на продовольчі потреби – харчування поза домом. Американське ресторанне господарство – понад 8 млн зайнятих, що значно перевищує трудові ресурси сільського господарства. Валовий внутрішній продукт, створений в американському ресторанному господарстві, майже дворазово перевищує аналогічний показник фермерського господарства [11, с. 416, 460]. Отже, ресторанне господарство в розвинутих країнах – важлива частина агропродовольчого комплексу, яка значною мірою визначає продовольчу ситуацію.

В Україні харчування поза домом поки що суттєво не впливає на рівень продовольчого забезпечення населення, а тенденція його розвитку несприятлива. У 1990 році частка витрат населення на послуги ресторанного господарства дорівнювала 9,8%, у 2000 – 1,4, у 2012-му – 3,5% від усіх витрат на продовольчі потреби. Судячи з ресурсних показників ресторанного господарства, галузь переживає кризові часи, чим гальмує формування «наздоганяючої економіки» в продовольчій сфері (табл. 5).

5. Розвиток ресторанного господарства України

Показник	1980 р.	1990 р.	2000 р.	2012 р.
Кількість об'єктів, тис.	56,0	62,3	33,1	21,6
Кількість місць у них, тис.	3458	4467	1916	1521
Середньорічна чисельність працівників, тис.	478	481	73	109*

Джерело: Статистичний щорічник України за 2012 р. – К., 2013. – С. 283, 285, 360.

* Діяльність готелів і ресторанів.

Стан продовольчої безпеки визначається не тільки рівнем споживання, але і його джерелами: вітчизняними чи іноземними, тобто часткою продовольчої самозабезпеченості (незалежності). Відмітною рисою процесу глобалізації є випередження темпів зростання зовнішньої торгівлі порівняно з відповідним по-

казником вітчизняного виробництва. Така пропорція призводить до збільшення частки експорту у виробництві та частки імпорту у споживанні. У своїй імпортній продовольчій політиці Україна має прагнути (принаймні, хоч теоретично) досягти такої ситуації, коли вітчизняному споживачеві будуть доступні

найкращі (найбільш смачні, корисні й якісні) продовольчі продукти з усього світу. Але при цьому кожну прогаюну можливість імпортозаміщення слід розглядати як недолік власного виробника. Інакше кажучи, зростати повинен неконкурентний імпорт.

Із цих позицій у звітності за 2012 рік змушує червоніти 30-відсоткова імпортна частка у фонді споживання свинини. Свинарство – найтрадиційніша галузь вітчизняного тваринництва, і при колосальному експортному зерновому потенціалі України цей напрям м'ясного виробництва повинен бути самодостатнім, або навіть виступати нетто-експортером.

Визнаючи досягнення продовольчої безпеки макроекономічною метою роботи агропродовольчого комплексу, не можна обійти увагою питання цінового паритету на споживчому продовольчому ринку, тобто відповідність цін пропозиції продуктів харчування та доходів (цін робочої сили і демографічного відтворення) їх споживачів. Те, що нині частка продовольчих витрат у доходах середньостатистичного українця суттєво більша, ніж у 1990 році, вказує про існування значного цінового диспаритету в продовольчій сфері пострадянського періоду, що вимагає детального аналізу його причин.

Перше питання такого аналізу – вибір показника інфляції на споживчому продовольчому ринку. Справа в тому, що різні департаменти Держслужби статистики України, залежно від цілей та методик статистичних спостережень, здійснюють цінові розрахунки, результати яких мають значні відмінності.

Індекс усіх споживчих цін розраховується за весь період української державності в

двох вимірах: у середньому за рік і грудень до грудня. При зіставленні цін 1990 року в карбованцях із цінами 2012 року у гривнях індекс споживчих цін фіксує цінове зростання у першому вимірі 8,5 раза, у другому – 9,4 раза. По всіх продовольчих товарах (продукти харчування, алкогольні напої, тютюнові вироби) за той же період індекс споживчих цін у вимірі грудень до грудня показує зростання у 8,8 раза [9, с. 10].

Другим офіційним джерелом статистичної інформації про інфляцію на споживчому продовольчому ринку можуть слугувати дані щодо цін роздрібного товарообороту. Між 1990 і 2012 роками індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту харчових продуктів дорівнював 71%, а сума цього товарообороту в поточних цінах збільшилася у 4,5 раза, що доводить про зростання цін у 6,3 раза [8, с. 271, 276].

Водночас офіційна статистика показує, що за аналізований період середня заробітна плата збільшилася у 12,4 раза, а середня пенсія – у 14,2 раза, тобто доходи населення за темпами зростання значно випереджають наведені темпи інфляції, що повинно було б привести до суттєвого збільшення норм душевого споживання продовольчих продуктів, але цього не сталося.

Ще одне джерело офіційної інформації щодо темпів інфляційного процесу – статистика сімейних бюджетів населення (витрати й доходи домогосподарств). Зіставлення цін на основні групи продуктів харчування за період, який аналізується, подані у таблиці 6. Дані цього джерела показують про перевищення темпів інфляції над темпами збільшення доходів населення.

6. Споживчі ціни продуктів харчування в Україні

Показник	Ціна за 1 кг		2012 р. до 1990 р., разів
	1990 р., крб ¹	2012 р., грн ²	
Хліб і хлібопродукти	0,40	10,46	26,15
Картопля	0,28	2,59	9,25
Овочі та баштанні	0,63	6,36	9,35
Фрукти, ягоди, виноград	1,49	11,74	7,88
Цукор, кондитерські вироби	1,85	16,91	9,14
М'ясо й м'ясопродукти	2,78	35,36	12,72
Молоко та молокопродукти	0,20	5,09	25,45
Олія	1,53	14,27	9,33
Риба та рибопродукти	1,28	25,50	19,92
Яйця (10 шт.)	1,00	8,86	8,86
По перелічених продуктах*	х	х	15,70

Джерело: ¹ Бюджети сімей робітників, службовців, колгоспників і пенсіонерів. – Стат. зб. – К., 1991. – С. 15, 16; ² Витрати і ресурси домогосподарств України у 2012 р. – Стат. зб. – К., 2013. – С. 175, 282.

* Індекс, зважений за структурою споживання звітного періоду.

Близький до цього розрахунку результат одержуємо і при зіставленні загальних витрат населення на продовольчі потреби у звітному й базисному періодах. У 1990 році калорійність душевого добового раціону харчування дорівнювала 3597 ккал, а витрати на цей раціон – 1,87 крб, або 52 коп. з розрахунку на 1 тис. ккал. Відповідні показники 2012 року: калорійність – 2954 ккал, витрати – 23,72 грн, з розрахунку на 1 тис. ккал – 8,03 грн. Отже, зростання цін у 15,4 раза (8,03:0,52).

Таким чином, статистика сімейних бюджетів дає індекс інфляції цін продовольчого ринку на значно вищому рівні, ніж статистика ціноутворення. Якому показникові віддати перевагу?

Між 1990 і 2012 роками душеве продовольче споживання скоротилося за калорійністю на 18%, за вартістю (у цінах звітного періоду) – на 19%. За ті ж роки частка продовольчих витрат у середньому душевому доході зросла з 31 до 46%. Погіршення цих двох важливих критеріїв продовольчої безпеки – незаперечний доказ зниження купівельної спроможності населення на ринку

продовольства, що, в свою чергу, доводить про диспаратне випередження інфляції продовольчих цін над темпами зростання доходів пересічного громадянина.

Слід сказати, що це диспаратне руйнування купівельної спроможності населення – продукт першого десятиліття української державності. Між 1990 і 2000 роками середньодушеве споживання м'ясних та рибних продуктів скоротилося більше ніж удвічі, молочних – майже удвічі, зросло лише споживання картоплі. У поточному столітті спостерігається відбудовна тенденція (крім кризового 2009 р.) споживчого цінового паритету на продовольчому ринку, але поки що цей показник не досяг докризової позначки.

Висновки. Узагальнюючи оцінку сучасного стану і перспектив розв'язання проблем продовольчої безпеки слід сказати, що для України шлях між оцінками «задовільно» та «відмінно» не буде коротким і легким. Головна трудність – низька платоспроможність більшої частини населення, що зумовлена загальною економічною ситуацією в країні, яку характеризують дані таблиці 7.

7. Валовий внутрішній продукт на одну особу (дол. США за ПКС 2005 р.)

Країни світу	1990 р.	2000 р.	2012 р.	В % до 1990 р.	
				2000 р.	2012 р.
США	32125	39277	43063	122,3	134,0
Німеччина	25013	29738	34766	118,9	139,0
Велика Британія	23141	28604	32723	123,6	141,4
Франція	24349	28357	29819	116,5	122,5
Країни колишнього СРСР					
Україна	8108	3706	6394	45,7	78,9
Російська Федерація	12686	8606	15177	67,8	119,6
Білорусь	6450	5816	13427	90,2	208,2
Молдова	3974	1657	2951	41,7	74,3
Естонія	10081	11002	18722	109,1	185,7
Латвія	10988	8644	15946	78,7	145,1
Литва	12028	9429	18776	78,4	156,1
Азербайджан	4754	2534	9156	53,3	192,5
Вірменія	2888	2254	5727	78,0	198,3
Грузія	5420	2502	5086	46,2	93,8
Казахстан	7096	5405	11973	76,2	168,7
Киргизстан	2524	1510	2077	59,8	82,3
Таджикистан	3205	986	1936	30,8	60,4
Туркменістан	6115	3541	9121	57,9	149,2
Узбекистан	2002	1603	3095	80,1	154,6

Джерело: Статистичні щорічники України за відповідні роки.

За роки незалежності Україні не вдалося створити економічну систему, яка б поступово скорочувала відставання від розвинутих країн. На жаль, цей розрив поки що

зростає. Наприклад, якщо у 1990 році український душевий ВВП дорівнював чверті американського, то нині – лише 15%.

На пострадянському просторі Україна опинилася серед країн-«невдах», які досі не спромоглися відновити макроекономічний рівень 1990 року. Тому в Україні не відновлений також рівень продовольчого споживання: у 2012 році він менше середньодушових показників 1990 року за калорійністю на 18%, за зівставною вартістю – на 19%.

Водночас, інформація таблиці 7 показує, що на зламі століть Україна пройшла «дно» руйнівної рецесії, забезпечивши відбудовну тенденцію. При збереженні позитивної динаміки душевого ВВП для продовольчої безпеки країни вирішальну роль відіграватиме розвиток агропродовольчого виробництва і внутрішнього продовольчого ринку.

Список використаних джерел

1. Власов В.І. Глобальна продовольча проблема / В.І. Власов. – К. : Інститут аграрної економіки, 2001. – 506 с.
2. Гойчук О.І. Продовольча безпека / О.І. Гойчук. – Житомир: «Полісся», 2004. – 348 с.
3. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1379.
4. Саблук П.Т. та ін. Національна доктрина продовольчої безпеки / П.Т. Саблук та ін. // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 3-11.
5. Ушацев І.Г. Обеспечение продовольственной безопасности в контексте глобального партнерства / И.Г. Ушацев // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 107-112.
6. Панченко П.П. Аграрна історія України / П.П. Панченко, Ю.Ф. Мельник, В.А. Вергунов. – К.: Просвіта, 2007. – 532 с.
7. Народне господарство Української РСР у 1990 році. – Стат. щорічник. – К., 1991.
8. Статистичний щорічник України за 2012 р. / Держслужба статистики України. – К., 2013.
9. Індеси споживчих цін. – Стат. зб. – К., 2013.
10. Statistical Abstract of the United States: 2014. The National Data Book.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2014 р.

*

УДК 562.225.125

*Г.І. ШАРІЙ, кандидат наук з державного управління,
перший заступник начальника
Обласного управління Держземагентства Полтавської області*

Сучасні земельні відносини на селі

Постановка проблеми. Соціально-економічний стан розвитку сучасного села в Україні не однозначний, але характеризується в багатьох районах прогресуючими кризовими явищами.

Декларативна ідея щодо формування власника землі, який здебільшого не має ні фізичних, ні матеріальних можливостей займатися сільгоспвиробництвом та відпускання на самоплив формування товарного високопродуктивного виробника сільгосппродукції, помилка. Земля повинна не тільки належати тому, хто її обробляє, а й бути в руках того, хто її використовує найпродуктивніше для суспільства як засіб виробництва. Курс на власника, а не на виробника

структуру – це перший прорахунок реформаторів аграрного сектору України.

Майже 70% земельних паїв, половина земель фермерів, більшість земель особистих селянських господарств (ОСГ) обробляють інші виробники, а вказані фермери і селяни не використовують одержані ділянки самостійно, одержуючи безпідставно земельну ренту у вигляді платежів за землю [2]. Це другий прорахунок реформи.

Новітні реформатори зуміли розробити єдині універсальні правові норми щодо регулювання земельних відносин на селі для Слобожанщини, Київщини, Волині й Поділля, Криму і Галичини, Львівщини та Херсонських степів. Ігнорування регіональних особливостей і традицій – третій прорахунок реформи.

© Г.І. Шарій, 2014